

MEDITATIVNO-IRONIČNO PEVANJE O NAMA

(Enes Halilović: *Sekvoja: paralelepiped*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2022)

Najnovija, sedma po redu knjiga stihova pesnika Enesa Halilović, neočekivanog naslova *Sekvoja* i još neočekivanijeg podnaslova *paralelepiped*, broji ukupno pedeset i devet pesama slobodnog stiha, i kraćih i dužih. I nerazvrstanih u cikluse, na šta nas je pesnik već navikao.

Stoga je nužno impresiju o Halilovićevoj pesničkoj knjizi započeti o mogućim spojivostima ili suprotnostima (iako je očigledan kontrast) pominjanih naslova i podnaslova. *Sekvoja* je džinovsko, postojano i neobuzdano dugoveko drvo, sposobno da se samostalno razmnožava miligramskim semenom uz pomoć sunca. U poslednje vreme, nažalost, primenjuje se i u drvnoj industriji, uglavnom je u pitanju ručna i primitivna izrada. Kako pesnik navodi, u pitanju je izrada indijanskih kanua, kovčega za ukop kopača zlata, čačkalica, kao i hartije za štampanje knjiga, na primer, poznatih književnika i filozofa egzistencijalista – Kamija, Sartra i Hajdegera, koje će sekvoja u liku papira „nadživeti“, kao što knjige, uopšte, nadživljavaju autore.

A paralelepiped, kao matematički pojam, potpuno je zatvoreno i ograničeno geometrijsko telo, koje pripada prizmama i sastoji se od šest, češće pravougaonih stranica (čitaj – lica), od kojih su po dve suprotne (jedne naspram druge, po njih tri) apsolutno iste kao kopije. Ređe, može biti i kvadar od svih šest istih kvadrata (lica), pa se svih šest stranica (lica) ne razlikuju međusobno. Mesto su gde se, obično, odlažu ili pohranjuju određene i potrebne i nepotrebne stvari, mogu i uspomene.

Začetna, već pominjana pesma „Egzistencija“ u potpunosti je posvećena sekvoji, a njena dva završna stiha „ma koliko okružena mladim i starim stablima / svoje vrste, jedna sekvoja ipak je usamljen pojam“ ukazuju na jednu od zajedničkih valenci i spojnica naslova i podnaslova ove knjige. Druga mogućnost uzajamnosti ova dva pojma može se pretpostaviti iz Halilovićevog stiha: „sa sekvoje na sve strane pruža se odličan vidik“ (pesma „Egzistencija“) i uz saznanje o pripadnosti paralelepipeda prizmolikim geometrijskim figurama.

Zanimljiv je i još jedan podatak – da sekvoja i paralelepiped, inače, nisu ni ključne reči ove knjige. Sekvoje, osim u početnoj pesmi u kojoj se pominje osamnaest puta, u preostalim pesmama u knjizi uopšte nema. A paralelepiped se nalazi samo u podnaslovu knjige,

u stihovima ga takođe nema. Pitanje je, dakle, koliko izdvojen značenjski sloj ova dva pojma (sekvoje i paralelepipeda) imaju dodira, kontakata ili dijaloga s ostalim pesmama u knjizi? I kakva je njihova bliskost?

Osim toga, i moto knjige – citat Alfreda Brema koji govori da će „mladi kengur“ kada „oseti opasnost, odmah dojuriti silnim skokovima i bez oklevanja se naglavce baciti u poluotvorenu majčinu torbu“, iz koje naknadno „izviruje napolje s beskrajno smešnim izrazom zavidne sigurnosti“, jasno asocira na pitanje ugroženosti i bezbednosti svih nas, danas i ovde, a verovatno i ranije. A što može biti još jedna značenjska veza s naslovom i podnaslovom knjige, kao i sa sadržajem.

Kao što je, po mišljenju srpske književne kritike, manje ili više već poznato, u većini Halilovićevih pesama, uopšte, sve može biti neposredan ili posredan povod za nastanak pesme. A to je sve ono što se vidi, čuje ili pretpostavlja. Ili je to sadržaj pesnikovih snova i promišljanja. Ili ono što se na javi pročita. Ili sve ono čega se pesnik priseti ili ukoliko samo pomišli na određen predmet ili pojavu.

Dijapazon konkretnih inicijatora njegovih stihova zaista je impresivan, ali i značenjski umrežen. Dovoljno je samo podsetiti se nekoliko naslova pesama iz najnovije Halilovićeve knjige: „Spomenik“, „Ponos“, „O bojama“, „O nožu“, „Samac“, „Predak“, „List“, „Pade telefon u reku“, „Obala“, „Vrana“, „Biografija“, „Jutrošnje vesti“.

Nekoliko pesama je isprovocirano doživljajem postojećeg i upornog kontrasta, kao što je, na primer, u pesmi „Ram“ u kojem „nije dan i nije noć (...) ni leto ni zima (...) jer što je iznutra, to je izvan (...) tu je mrtvo nalik na živo“. Još dublji i prožetiji kontrast, čak i netolerantan, isključiv i prinudan, čitamo u pesmi „O bojama“ povodom stihova nedavno upokojenog pesnika Zorana Pešića Sigme: „Crno ostane Crno. Belo ostane Belo. / A Sivo, čim se rodi, mora da se izjasni – / hoće li postati Crno ili Belo“.

Motiv straha je značajno prisutan u našem vremenu i okruženju, pa je očekivan i opravdan i u knjizi *Sekvoja*. Naime, najduža pesma u knjizi „Sirena hitne pomoći“ svojevrsan je i znalački izdvojen katalog postojećih strahova: od oštrice, od gušenja, od noći, od naroda, od blizine obdaništa, od zavidnika, od divljaka, od rečnika, od putovanja avionom, od elektronskih pisama, od lažne srdačnosti, od zalutalog metka, od ranjenog vepra, od bolnice, od radijacije i kamata, od zmije, od muzike, od toplote, od nesanice, od lažnih pesnika, od mora, od potonulih brodova, od protoka vremena, od slikara, od svih kojima je pesnik učinio dobro, od onoga zaslužnog i nezaslužnog, od ubice u liku poštara, od opere i horova, od miša, od epigona i skribomana, od premalo ili previše rečenog, od smrti, od straha... Galeriju oblika strahova dopunjuju i stihovi iz pesama „O nožu“ („ma koliko tup, nož je dovoljno oštar (...) kad je čuo za nož, grkljan se smrztio od straha“) i „Samac“ („da bih savladao strah, moram se suočiti sa strahom“).

Današnji trenutak apsurdna, haosa, otuđenosti, obezvređenosti, privida i opšte ugroženosti, pored osećanja straha donosi još jedan, njemu blizak, pojam kraja, smrti, nestanka i prolaznosti. Na primer, u pesmi „Nešto kao pogovor“ gde je pesnik izvršio upesmljenu rekapitulaciju smrti svetskih književnika i mudraca, kao što su Heraklit, Dostojevski, Gogolj,

Holanov, Halina Pošvjatovska, Borislav Radović, Tolstoj i Nazim Hikmet. I u pesmi „Tesnac“ čitamo neočekivanu predstavu smrti („niz polje lisica juri zeca. / lovci podižu puške (...) osetih tada to vreme: / od smrti prema smrti bežati“), dok pesma „Igračke“ donosi morbidnu sliku teških povreda i ubistava koje su prouzrokovala, „kraj puta“ ostavljene „igračke (...) eksplozivom“ napunjene od strane italijanskih vojnika za vreme Drugog svetskog rata.

U saglasju sa već pominjanim temama (sa strahom i sa smrću), kao i u skladu s našim životnim staništem, što nam se predstavlja kao privid stvarnosti, treba izdvojiti, jednu od boljih, dijalošku pesmu „Triplet“, svu u iščekivanju neumitne opasnosti imena „tren“ koji „radovao se ti ili drhtao, / *sigurno dolazi*“, koji „ne pita ni pretke ni potomke. / *bez kucanja će otvoriti vrata*“. „Taj tren je pitanje trena. / *ko ga doživi prepoznaće ga*.“

O takvom svetu tame, beznađa i jeze svedoče i završni stihovi pesme „Glava i tama“: „duboka je glava. / još dublja je tama“, kao i čitava pesma „Tamo, oni“, čiji je naslov simbol za demonsko biće zla, Nepomenika koji se ne sme pominjati: „iako nevidljivi, oni su kao psi lutalice. // ako bežiš, izgrizu te. / ako staneš, i oni stanu. / ako ih pojuriš, oni beže. // a ko su oni? / neću ti reći. / reč je ta koja njih doziva. // neka ih tamo.“

Većina pesama knjige *Sekvoja* je značajno ironično intonirana, anegdotski i crnohumorno, čak. Pre svega, to su pesme „Opšta istorija posebnosti“ („i bi revolucija. zbacimo margarca, / dovedemo psa. / on nije bio čuvar naše kuće nego lutalice. / još uvek lajemo jedni na druge. / zbacimo psa, dovedemo zeca. / on je stalno bežao, / od nas napravio izbeglice...“), „Čovek čita oglase posle rata“, „2011“ („u džunglama crkavaju drevni jezici; / u epurvetama rastu deca / koja će čitati *Knjigu o džungli*“), „Časovi“, „Pohvala“. Pesma „Pohvala“ je pesnikovo emotivno viđenje udesa „Titanika“ i posebno se obazire na sudbinu dece u toj katastrofi („sedamsto pet sebičnih kročilo je / na čamce za spasavanje, / ali za pedeset troje dece nisu našli mesto“), kao i na usud umetnika, ne samo na „Titaniku“ nego i svuda i uvek: „među preživelim nije bilo / nijednog umetnika (...) svaki je svirač svirao / dok voda nije ušla u violinu, / a duša u grlo.“

Već pominjana i tumačena pesma „Sirena hitne pomoći“ ilustruje još jedan vid, i to značajan obrazac, pesničkog postupka Enesa Halilovića. Naime, reč je o pesnikovom sveobuhvatnom i dugotrajnom traganju i ispitivanju početnog pojma pesme, koji smo uočili u knjizi *Zidovi*. Reč je, dakle, o izuzetnoj posvećenosti ovog autora svom inspirativnom potencijalu. Reč je i o preispitivanju i pesnika i njegovog znanja, ali i preispitivanja kataloških i enciklopedijskih istina i saznanja, koje je on opesmotvorio, nikad ne zaboravljajući ono što možemo nasloviti baštinom, predanjem, tradicijom, a što je i dalje deo nas.

U nekim od drugih dužih pesama uočava se povremeno još jedna osobenost pesničkog postupka, a to je sposobnost da se početak pesme očudi, učini nestvarnim i neobičnim, nadrealnim i neočekivanim, a što omogućava vešta upotreba asocijacija, sentenci i meditacija. Takav nas postupak asocira i na prethodnu proznu Halilovićevu *Čudnu knjigu*, koju čine kratke, zaneobičene i začudne priče i crtice.

U kraćim pesmama pesnik Halilović, uglavnom, upotrebljava igrivo-meditativne stihove, uz to i efektne i sa nedvosmislenom nakanom, svedočeći jedan trenutak, koji je više od

toga. Primeri su pesma-dvostih „Nadutost“: „Demokrit je učio od Leukipa: / zato ga nigde ne pominje“ i pesma-postsriptum „P. S.“: „bila dva / istomišljenika. / prvi je posumnjao / u drugog. / drugi / je posumnjao / u sebe. / taj drugi, / to sam ja.“

I na kraju, utisak tumača jeste da Halilovićeva pesnička knjiga *Sekvoja* predstavlja iro- nično-misaono pevanje o svima, pa i o nama, tuđom voljom zarobljenim u nekom od do- suđenih nam kaveza i *paralelepipedu*, koji sprečavaju ugroženog i zastrašenog pojedinca da se penje uz sekvoju, kao i da izmeni svoj položaj u društvu apsurdna i privida.